

JOKŪBAVE – dvaro sodybos, kurioje gyveno, ūkininkavo iš aktyvios politikos pasitraukęs Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis, fragmentai

Jokūbavo dvaras, dar vadinamas ir Stončių, Stančių dvaru, yra Kretingos rajono Jokūbavo seniūnijoje. Šis nuo XVIII a. rašytiniuose šaltiniuose minimas dvaras davė pradžią ir šalia jo sodybos esančiam Jokūbavo miesteliui. 1766 m. žemės valdą, buvusią aplink Jokūbavą, iš Onos Sapiegaitės Masalskienės, kuri buvo ir žemių Kartenos apylinkėse savininke, nupirko dvarininkas Jokūbas Nagurskis. XIX a. vid.–XX a. pr. Jokūbavo dvarą valdė garsi Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Nałęcz herbo Jokūbavo šakos bajorų Parčevskių giminė, o Pirmojo pasaulinio karo laikotarpiu – Oberosto Lietuvos srities Kretingos apskrities karinės valdžios viršininko skiriami vietininkai.

1890 m. išleistoje K. Gukovskio knygoje „Telševskij ujezd“ (*Telšių apskritis*) Jokūbavo dvaras, tuo metu priklausęs bajorui Konstantinui Parčevskiui, apibūdinamas kaip vienas pavyzdgingiausių Telšių apskrities ūkių: „*Jokūbavo dvaro savininkas – racionalaus ūkininkavimo pavyzdys. Tai retas atvejis, kai protingai suderinama žemės ūkio teorija su praktika. Esant pačioms nedėkingiausioms dirvos ir klimato sąlygoms, p. Parčevskis sugebėjo sutvarkyti ūkį taip, kad iš jo gauna garantuotas ir pastovias, nors ir nedaides pajamas. Jis išsinuomojo kaimyninio Gargždų dvaro žemes, kurių savininkai turėjo daug nuostolių,*

ir netrukus gavo nemažai pelno. [...] Pas p. Parčevskį tiksliai apskaičiuota, kiek pieno duoda kiekviena karvė, sudaryta detali karvių ir arklių genealogija, apskaičiuotas pagalbinių žemės ūkio šakų, kurioms jis teikė daug reikšmės, pajamingumas. Jo gyvuliai ir paukščiai (nepaprasto didumo vištos, kalakutės, antys) žinomi jau visoje Lietuvoje ir naudojami veislės pagerinimui net už apskrities ir gubernijos ribų“.

Tuo laikotarpiu „*Jokūbavo dvare dominavo grūdininkystė, o pagalbinės žemės ūkio šakos buvo pieninė gyvulininkystė, arklininkystė ir kiaulininkystė. Sėjomaina buvo daugialaukė. Galvijai – daugiausia olandų veislės. Dvare veikė žirgynas, kuriame buvo auginami daugiausia trakėnų veislės žirgai. Konstantinas Parčevskis labai domėjosi nauja žirgų veisle, išvesta sukryžminus ištverminguosius žemaitukus su eikliaisiais trakėnais. [...] K. Parčevskio valdymo laikotarpiu Jokūbavas tapo savarankišku dvaru.*

1902 m. mirus Konstantinui Parčevskiui, Jokūbavo valdas pasidalino sūnūs: vyriausiajam Vincen-tui, kuris buvo vedęs bajoraitę Vandą Geištoriūtę, atiteko Jokūbavas. Jis tęsė tėvo pradėtą ūkininkavimo tradicijas. Jo laikais pagrindinė ūkio šaka buvo grūdininkystė, pagalbinės – pieno gyvulininkystė, arklininkystė, kiaulininkystė. Visi galvijai buvo olandiškos veislės, dauguma arklių – trakėnai. Greta dva-

Jokūbavo dvaro žirgynas XX a. pr. Fotografas nežinomas. KM P 6953; Jokūbavo dvarininko gyvenamasis namas 1973 m. sausio mėnesį. Roberto Petručio nuotrauka. KM IF 4724. Abi nuotraukos saugomos Kretingos muziejuje

Parčvskių herbas Natęcz

ro rūmų buvo užveistas didelis vaismedžių sodas, kuriame augo apie 600 obelų. Vincentas, kaip ir jo tėvas, už racionalų ūkininkavimą ne kartą buvo giriamas spaudoje⁹¹.

Lietuvoje vykdant Žemės reformą, Jokūbavo dvaras 1926 m. buvo išparceliuotas (nusavintas visas tada jam priklausęs apie 460 ha dydžio Jokūbavo miškas, dvarui palikta tik 150 ha dirbamos žemės iš iki reformos jam pri-

Jokūbavo dvarininkų Parčvskių šeima apie 1902–1904 metus. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Kretingos muziejuje, KM P 7035-1

klaususių 1 tūkst. 54 ha dirbamos žemės, miškų ir pievų). Dalis nusavintos žemės tada buvo priskirta kaimynystėje esančiam Petrikaičių kaimui, kita dalis išdalinta Nepriklausomybės kovų dalyviams, Lietuvos kariuomenės kūrėjams savanoriams, kumečiams ir bežemiams. Tada dvarui priskirtas žemes kartu su sodyba įsigijo iš aktyviosios politikos pasitraukęs Lietuvos Respublikos prezidento pareigas 1922–1926 m. ejęs Lietuvos Nepriklausomybės akto (1918 m. vasario 16 d.) signataras Aleksandras Stulginskis (1885–1969), kuris čia kartu su žmona Ona ir dukra gyveno bei ūkininkavo iki 1941 metų. Jis mėgo daržininkystę, sodininkystę, tad augino daržoves ir jas pardavinėjo, gražiai tvarkė dvaro sodybą, visą laiką

(Nukelta į 42 p.)

Prezidento Aleksandro Stulginskio parko Jokūbave fragmentas. 2023 m. Danutės Mukienės nuotrauka

domėjosi šalies politiniu gyvenimu ir nevengdavo pasisakyti aktualiausiai jos klausimais. Tuo laikotarpiu čia lankydavosi daug iškilių Lietuvos mokslo, kultūros, šveitimo, politikos žmonių.

1940 m. birželio 15 d. Lietuvoje įvedus sovietų valdžią, A. Stulginskis su šeima liko Jokūbave. Po metų, 1941 m. birželio 7 d., kartu su žmona Ona Stulginskiene jis Kretingoje buvo suimtas ir po savaitės (birželio 14 d.) ištremtas iš Lietuvos, be teismo kalintas Krasnojarsko pataisos darbų lageryje (Kraslage). Jo žmona tą pačią dieną, kaip ir jos vyras, buvo ištremta į Komijos ASSR. 1942 m. sovietai A. Stulginskį patraukė baudžiamojon atsakomybėn. Jam pateikė kaltinimus dėl to, kad jis priklausė Krikščionių demokratų partijai, buvo Lietuvos Valstybės Tarybos narys, Lietuvos Respublikos Prezidentas, kad Kraslage prisidėjo prie bandymų išsilaivinti iš lagerio. 1952 m. vasario 27 d. Ypatingojo pasitarimo prie SSSR Valstybės saugumo ministerijos (MGB) nutarimu jis buvo nuteistas 25 metus kalėti. Kalėjo Vladimiro kalėjime. 1954 m. birželio 2 d., jau po Stalino mirties, SSSR Aukščiausiojo teismo karo kolegijos nutartimi bausmės laikas jam sumažintas iki faktiškai išbūto kalinimo laiko, tad jis buvo paleistas iš kalėjimo, bet ištremtas į Komijos ASSR. Tada persikėlė gyventi pas žmoną dirbo

Kairėje – paminklas, skirtas Aleksandro Stulginskio atminimui, Jokūbavo parke, viršuje – to paties parko, pavadinto A. Stulginskio vardu, fragmentas. 2023 m. Danutės Mukienės nuotraukos

sandėlininku Kvitkevos miškų pramonės ūkyje, agronomu Pezmago tarybiniame ūkyje. 1956 m. pabaigoje kartu su žmona grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Kaune. 1957–1959 m. dirbo vyresniuoju moksliniu bendradarbiu Vytėnų sodininkystės ir daržininkystės bandymų stotyje. Iki pat mirties sovietų valdžia jį sekė. A. Stulginskis reabilituotas 1991 m., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Mirė 1969 m. rugsėjo 22 d. Kaune, palaidotas šio miesto Panemunės kapinėse.

Po Antrojo pasaulinio karo Jokūbavo dvaro žemė ir pastatai buvo nacionalizuoti. Dvarininko namas nugriautas apie 1995-uosius metus. Iš buvusio dvaro liko tik sodybos vieta, gražiai tvarkomas parkas, pavadintas Prezidento A. Stulginskio vardu, buvusių pastatų pamatai ir kiti sodybos fragmentai.

Parke 1991 m. pastatytas A. Stulginskio atminimui skirtas paminklas – ant didžiulio, 3 m. aukščio rusvo melioratorių surasto akmens, kuris atvežtas iš Šašaičių kaimo, – bronzinis A. Stulginskio bareljefas (paminklo skulptorius M. Narbutas, architektas E. Giedrimas). Sodybos fragmentų kompleksas kaip nacionalinės reikšmės kultūros vertybė 1992 metais įrašyta į nekilnojamųjų Kultūros vertybių registrą ir yra saugoma valstybės.

¹ Julius Kanarskas, „Jokūbavo ir Stončių dvarininkai Parčevskiai“, *Pajūrio naujienos*: <https://www.pajurionaujienos.com/index.php?sid=23465&act=exp>.